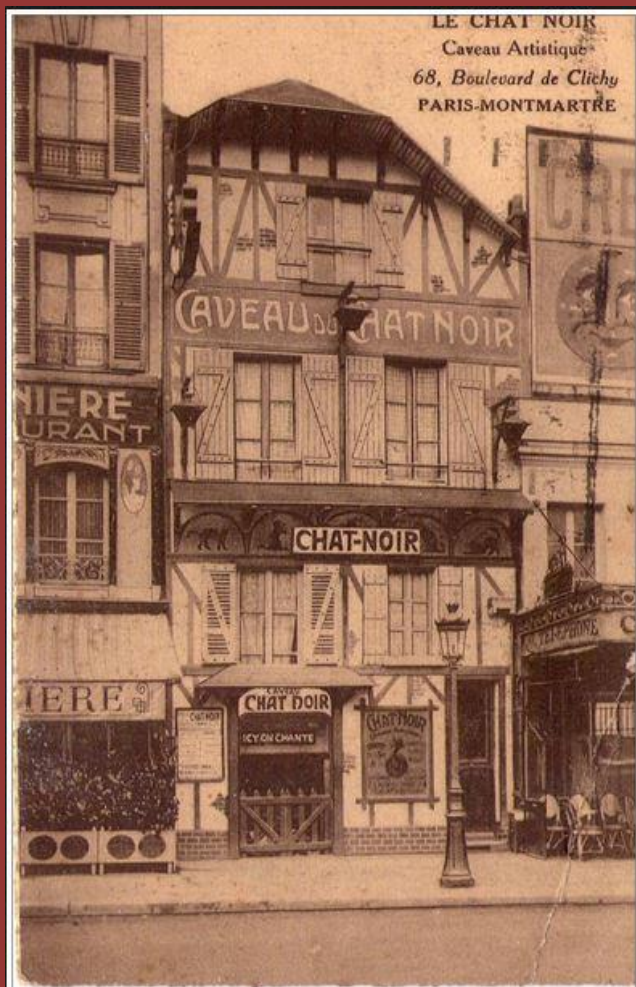

Navratite...

Bit ćete iznenađeni kada me posjetite u povijesnoj zgradi skladištu žita (Proviant-Magazin) u Mainzu. Ja sam sve drugo samo ne kliše prašnjavog arhiva. Bez obzira na svoju mladost, ja sam klasik, ako se to tako smije nazvati. Na svojih više od tisuću kvadratnih metara odišem gotovo muzejskom elegancijom. Samo za vas! Ja, naime, imam svoju misiju. U kulturnom interesu javnosti. Ja čuvam kompletan žanr, jedinstven umjetnički oblik, takoreći! Moj osnivač prijavio me u registru kao Dokumentacijski centar njemačke satire. Neposredno nakon što je 1961. došao u Mainz, ponosno me nazvao Njemački kabaretski arhiv.

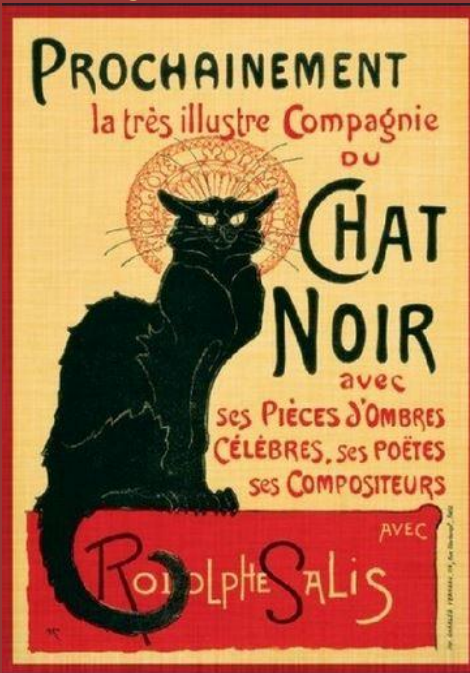

Otad se moji zaposlenici po cijelom svijetu brinu za različite vrste i pojavne oblike satire. Zbog toga nas vrlo često posjećuju gosti iz inozemstva. Nedavno nas je posjetila studentica iz Moskve koja je za svoj doktorski rad tražila materijal iz dvadesetih godina, a profesorica iz Japana zanimala se za kabaret u egzilu. Jednom je doktorandica sa sveučilišta Yale devet mjeseci boravila u podrumima arhiva kako bi istražila ulogu srednjovjekovnog zabavljača kao preteče političkog kantautora. Pismeni upiti koji stižu iz cijelog svijeta ukazuju na velik interes koji postoji za blago koje čuvam. Stoga sam od početka dvadeset i prvog stoljeća pa do danas postavio daleko više od stotinu šezdeset izložbi. U sedam europskih zemalja. Među kojima i Francuska. U Maison Heinrich Heine na sveučilištu Cité Universitaire Internationale de Paris: LE MONDE, UN CABARET! Počeci umjetničkog kabareta

u Njemačkoj i Francuskoj. Slijedili su Montpellier, Toulouse, Lyon, Dijon. A u njemačkom govornom području prošli smo s izložbom „100 GODINA KABARETA” područje od Alzeyja

do Züricha. Izložba dobrim dijelom otkriva ono što čuvam u sebi: žanr! Njegove pojavne oblike.

Njegovu povijest. Za mene je važan umjetnik. No, osim toga u prvom redu i političko-literarni kabaret kao umjetnost usmjerena na demokraciju i slobodu. Važni su njegovi autori. Njihove životne priče. To su nerijetko priče ispunjene patnjom. Ovdje je riječ o njegovoj važnosti za sve zainteresirane kroz sve epohe. Za publiku u razdoblju Belle Epoque. U vrijeme cara. U razdoblju između preporoda i cenzure. Između prvog i drugog svjetskog rata. Između demokracije i diktature, militarizma i fašizma. Ovdje je riječ o

umijeću preživljavanja. Za vrijeme unutarnje emigracije i progonstva u inozemstvu. Između različitih stilova. Riječ je o našoj kulturi. O njezinom mijenjanju. O obrazovanju. A dakako, i o smijehu. Danas i nekoć. O ismijavanju sebe samih i drugih. Riječ je o topografiji izrugivanja i njegovom jezičnom izričaju kroz vrijeme. Jednako kao što je riječ i o humoru i poeziji ljudskog, odviše ljudskog. O apsurdnom i konkretnom. O kritici sadašnjosti u umjetničkoj formi. A riječ je naposljetku i o zabavi. Od samih početaka. I o ljubavi! Uostalom, skupljanje je također oblik ljubavi, rekao je George Steiner, američki filozof.

Mješoviti oblik različitih scenskih umjetnosti koje čine kabaret postoji u formalnom smislu tek od kasnog devetnaestog stoljeća. A taj mješoviti oblik utjelovljen je u lijepom francuskom pojmu cabaret. Pojam obuhvaća s jedne strane gostionicu, malu krčmu, pa samim time ima obilježje nečeg intimnog. A s druge se strane misli na rebrastu zdjelu za salatu, tj. pladanj za predjelo. Rebra simboliziraju različite scenske discipline kao što su glazba, kazalište, recitacija, ples, skeč, pa i slikarstvo. Nakon nekolicine preteča kao što su Cabarets des Assassins, u kojima su se pjevali moritaci o ubojicama, Rodolphe Salis, po vokaciji slikar, jedne je večeri u jesen 1881. u svojoj krčmi Chat Noir na Montmartreu stao na bačvu kako bi svojoj bogatoj publici željnoj zabave najavljivao predstave pojedinih umjetnika. Trenutak rođenja onog što svijet danas poznaje kao literarni kabaret u svojstvu kritike aktualnog vremena. Salis, autor takozvanog umjetničkog kabareta, bio je kao prezentator prvi u svojem zanatu. Takoreći umak koji povezuje sve sastojke u zdjeli za salatu. Njegove konferanse bile su zloglasne! Povremeno uvredljive, agresivne, jednako kao i šansone koje su se izvodile. No,

upravo je to privuklo parišku intelektualnu publiku. Uskoro je književna elita osvojila sveto brdo Butte sacré. Za njom političari i aristokrati. Na primjer Victor Hugo i Émile Zola; talijanski borac za slobodu Giuseppe Garibaldi jednako kao i princ Jérôme Bonaparte, sin

nećaka velikog Napoleona i nećak Napoleona III. Nastupali su brojni pjevači, skladatelji i govornici s velikim talentom, koji bi kasnije postali i poznati, na primjer Aristide Bruant i Yvette Guilbert, prva velika imitatorica francuskog kabareta. Njezin muški pandan Aristide nastavio je svoju karijeru društvenokritičkim šansonama u kojima progovara protiv dvostrukog morala buržoazije u svojem lokalnu Mirliton. Zahvaljujući plakatu Henrija de Toulousea još i danas uživa svjetsku slavu. Dva plakata Crne mačke iz 1895. pronašla su nedavno put i do mojih ormara s plakatima, pridruživši se svim ostalim plakatima kojih ima gotovo dvadeset tisuća iz svih razdoblja dvadesetog stoljeća. Dio stanovništva počeo se oduševljavati umjetnošću i kulturom. Kabaret je bio, barem za boeme, odabrani medij. Pisac Otto Julius Bierbaum propagirao je to na sljedeći način: „Renesansa svih umjetnosti i

života iz varijetea! Plešući ćemo prizvati novu kulturu! Stvorit ćemo nadčovjeka na pozornici! Izokrenut ćemo ovaj smiješni svijet!” To mislim ozbiljno! Nažalost su neki potpuno drugi ljudi izokrenuli ovaj svijet. No, oko 1900. ipak se nešto događalo! Bilo je to vrijeme buđenja, vrijeme u kojem je vladao raspoloženje novih početaka: Čovjek kao biće bačeno u vrijeme. Svijet kao kabaret! Kao i kod jugendstila, novi je umjetnički oblik potaknuo pravi pokret, isprava je bio in, zatim en vogue, da bi se pretvorio u val koji se uskoro proširio na glavni grad Reicha. Tamo je konzervativni barun Ernst von Wolzogen sa svojim klubom Über- Brettl 18. siječnja 1901., na tridesetu obljetnicu osnivanja Reicha, doživio pravi uspjeh. „Kućni red” tog kluba čuvam u svojim arhivima.

Nedugo nakon toga u Münchenu na scenu stupa „Elf Schafrichter”, prvi pravi politički kabaret u Njemačkoj. U rad kabareta uključuju se Frank Wedeking i Marc Henry koji stiže iz Pariza. Tako u svojem obiteljskom stablu vučem korijene s majčine strane iz Francuske, a s očeve strane iz Njemačkog Reicha. Europski isprepletено poput starog plemstva.... Nakon toga stvari

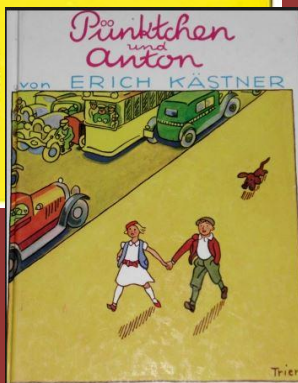

su se počele vrlo brzo odvijati. Već 1901. na rijeci Spree niknulo je četrdeset lokala s kabaretističko-književnim programom. U Beču su otvoreni Zum lieben Augustin, Nachtlicht i Fledermaus. Frida Strindberg, koja je prvo dijete imala s Augustom Strindbergom, a drugo s Frankom Wedekindom, osnovala je prvi kabaret u Londonu. Prije toga je u Barceloni već otvoren El quatre Gats. Od Krakova, Varšave, Budimpešte, St. Petersburga, pa sve do Moskve nicali su kabareti po uzoru na kabarete iz Francuske i Njemačkog Reicha. Tamo gdje je nedostajalo ekonomskog promišljanja i osjećaja za

predstave, poneki tek novoosnovani lokal brzo je opet zatvoren. No, scenski obrat uspio se održati. Isprva barem. Za ovaj mladi umjetnički oblik karakteristična je, kao prethodno i u Parizu, pozornica takozvanih ‚vaganata‘, tj. tkz. Kneipenbrettel. Kroz nju se ostvaruje san umjetnika-boema: Prikaz vlastitih djela, slobodno i daleko od etabliranog umjetničkog događanja. Vlada oduševljenje neposrednošću ovog umjetničkog oblika na pozornici: U kazalištu se publici glumi, dok se u kabaretu publici izravno progovara! Gaže za sudionike bile su uglavnom rijetka pojava. Većina je plaćana davanjima u naturi. Ili bi se nešto skupilo. A u pogledu vagantskog pjesništva: Njihovi uzori i korijeni sežu daleko u Srednji vijek. Moralno-satirične pjesme, ljubavne pjesme i napitnice takozvanih arhipoeta. U kabaretu „Arhe Nova“ koji osniva Hanns Dieter Hüsck odmah se u prvoj programskoj knjižici odaje priznanje uloženi „arhipoete“ i njegovim pjesmama iz dvanaestog stoljeća. Najvažnija zbirka,

tristotinjak pjesama koje su 1803. pronađene u samostanu Benediktbeuren, a poznate kao die Lieder aus Beuren stječu svjetsku slavu nakon što su uglazbljene. Carmina Burana. Vagantsko pjesništvo kao ekstravagantni oratorij. Ovjekovječeno grandioznom glazbom Carla Orffa.

Pojava koja je vezana uz vrijeme su sami umjetnici-boemi. Tako kabareti žive od trenutka i za njega. Dugoročan uspjeh postiže samo minhenski Simplicissimus. Njega vodi sasvim pristojna konferansijerka koja je u prvom redu bila genijalna poslovna žena: Kathi Kobus uspjela je povezati umjetnost i profit. Šezdeset i pet godina, od 1903. do 1968., poslovao je Simpl – razdoblje koje su rijetki njemački kabareti uspjeli postići do današnjih dana. A tko je tamo sve navraćao prije prvog svjetskog rata?! Svi mogući šminkeri, uključujući minhenske! Turisti iz prekomorskih zemalja, princ od Walesa. Car Ferdinand Bugarski. Belgijski kralj! Industrijalci, bogataši. Wilhelm Voigt, postolar, koji je ostvario karijeru kao kapetan iz Köpenicka, zarađuje svoj novac u Simplu i prodaje autograme. I stanoviti Hans Bötticher. Prvo stalan gost, potom kućni autor, postaje poznat kao: Joachim Ringelnatz. Za moj pedeseti rođendan jedna mi je draga starija gospođa poklonila Zlatnu knjigu

katakombe. Njezin davno preminuli suprug Tibor Kasics i Werner Finck osnovali 1929. u Berlinu ovaj kabaret. Taj prekrasan poklon sadrži šaljivu izreku Joachima Ringelnatza kao i originalni crtež Waltera Trierera koji je ilustrirao knjige Ericha Kästnera. Potpisi i izreke od Hansa Albersa do Karla Zuckmayera, Klause i Heinricha Manna, Waltera Hasenclevera i Georga Grosza, Maxa Reinhardta, Ericha Mühsama, Gustava Gründgensa, Luigi Pirandella i Erwina Picatora te Alfreda Döblina i Richarda Huelsenbecka. Potonji je

pronašao dadaističku formulu kabareta: „Dadaizam je kabaret svijeta, jednako kao što je i svijet kabaret dadaizma.” U kabaretu Cabaret Voltaire u Zürichu Hugo Ball osmislio je literarni oblik kao provokaciju u odnosu na ravnodušnost građanskog svijeta u pogledu strahota velikog rata. Kurt Tucholsky i Walter Mehring bili su nakon 1918. istaknuti kabaretistički autori: kroničari

ostavljene republike, zagovornici borbene satire koji su osim toga pisali poetska ili fantastično komična djela kako bi zabavili svoju publiku. Bertu Brechtu kabaret je poslužio kao poticaj za njegovu teoriju o epskom kazalištu. Kupletima Otta Reuttera, šansonama Friedricha Hollaendera i Rudolfa Nelsona u izvedbi zvijezda kao što su Claire Waldoff i Marlene Dietrich, kabaret se povlači, posebno u Berlinu, po velikim revijama i na pozornicama varijetea. U Münchenu kroz Karla Valentina utjelovljuje na popularno-apsurdan način komičara tužnog lica, lišenog životnog oslonca. U 1932., godinu dana prije nego što je Hitler preuzeo vlast, Werner Finck, bojažljivo se smiješeći, stoji na pozornici, gledajući u budućnost. Zamišlja što će se dogoditi kada nacisti preuzmu vlast i proriče: „U prvim tjednima Trećeg Reicha održavat će se parade. Ako kiša, tuča ili snijeg budu spriječili te parade, svi Židovi iz okolice bit će ustrijeljeni.” A ta poanta, pokazat će se uskoro, nije bila poanta. Dok su nacisti na vlasti, Finck pokušava živjeti šalu kao otpor. Na stotine kabaretista i satiričara proveli su razdoblje tisućljetnog Reicha u koncentracijskom logoru. Podsjetimo ovdje samo na primjer nekih umjetnika koji su pred mojim vratima na trgu Romano- Gardini u Mainzu, odlikovani zvijezdom satire: Erich Mühsam, Fritz Grünbaum i Kurt Geron. Ubijeni u Oranienburgu, Dachau i Auschwitzu.

Nakon 8. svibnja 1945. započinje prava renesansa kabareta. U pjesmi Trizonezija pjeva se prkosno-melankolično: Hura, još smo živi.

U kabaretu Düsseldorfer ‚Kom(m)ödchen postavljaju se novi političko-književni kriteriji kabareta, Erich Kästner ponovno počinje pisati u Münchenu, a Günter Neumann emitira svoju emisiju Insulaner preko kanala RIAS-Berlin usred hladnog rata. Wolfgang Neuss pokušava usaditi u svijest njemačkog stanovništva posljedice potiskivanja i ekonomskog čuda, dok se s kazalištima Münchner Lach-und Schießgesellschaft i berlinskim Stachelschweinen ubrzo telegenično slavi

Silvestrovo. Tako se približava širokoj građanskoj publici. Tada je televizija popularizirala

politički kabaret. U DDR-u se kabaret više od četiri desetljeća, na manje ili više bezbolan način, uklopio u granice realno prisutne cenzure. U dvojbenim slučajevima uvjeren je u viši cilj socijalizma. No, to je poglavlje za sebe, koje sada, u svrhu prikupljanja i dokumentacije povijesti kabareta DDR-a, ima novi krov nad glavom: u dvorcu Bernburg na rijeci Saale. S Franz-Josefom Degenhardtom diže svoj glas u šezdesetim godinama u Zapadnoj Njemačkoj protiv jačanja neonacista, agitira s APO-om (izvanparlamentarna opozicija) u uzburkanim sedamdesetim godinama i u konačnici u knjizi Hagenbuch Hansa Dietricha Hüscha sve proglašava bolesnima i ludima.

U osamdesetim godinama kabaret s grupom Drei Tornados dominira mladom scenom spontija i alternativaca, s Thomasom Freitagom besramno parodira na temu kancelara Kohla, izumitelja satire u ovoj našoj zemlji, secira s Gerhardom Poltom mentalne korijene, s Richardom Roglerom izlaže moralno-duhovno preobraćenu slobodu cinizmu i otkriva s razvojem privatne televizije sve više svoju tržišnu vrijednost. Otad se koleba između kabareta i komedije, između politički utemeljenog angažmana i želje za zaradom, između njemačkih kabaretističkih pozornica i velikih arena. „Šala, satira, ironija i dublje značenje”, kojima se nekoć htjelo preokrenuti društvene odnose, više od stotinjak godina kasnije postupno uzmiču pred zakonitostima zabave. Zemlja se promijenila. Promjena paradigmi posvuda. No, to je tijekom vremena uvijek bilo tako. Čak niti ustav ne drži ono što obećaje. Sve ima svoje polazište, svoj tijek, svoj prijelaz. A u jednom trenutku i svoju kulturnu povijest– koju ja za kabaret smijem dokumentirati. Dakle: Dobro došli! Bienvenue! Welcome! Navratite. Odvojite malo vremena. Rezervirajte svoj termin. Posjetite nas. Možda se jednog dana i vidimo!

Vaš Njemački kabaretski arhiv